

סימן ד

ברכות התורה לישן שינת קבע על מיטתו ביום עד בין השמשות (או"ח סי' מ"ז סע' י"א)

פתיחה

נשאלתי במי שישן ביום שינת קבע על מיטתו (יותר משעה) והתעורר רק אחרי השקיעה, קודם צאת הכוכבים, האם יש לו לברך ברכות התורה כשיעור משנתו, או דילמא לא יברך, כמנהג שהובא בשו"ע (או"ח סי' מ"ז סע' י"א), ש"שינת קבע ביום, על מטתו, הוא הפסק. וי"א דלא הוא הפסק, וכן נהגו"א ע"כ. ולפענ"ד נראה שיש להורות לברך בנידון זה, ובע"ה אפרש שיחתי.

א. וע' לגאון עוזנו הרב בן איש חי (ש"א פרשת וישב אות י"ב), דבכה"ג "משום דסב"ל, יברך בלי שם ומלכות, ויהרהר שם ומלכות בליבו". ומפורסם שזו עצתו תמיד בפלוגתא בפוסקים. וכיוצ"ב כתב האשל אברהם (בוטשאטש, סי' מ"ז על סע' י"א). גם הכה"ח (אות כ"ה) הביא שכ"כ החס"ל (אות ד'). וכעת ראיתי לגאון גינת ורדים בקונטרס גן המלך (סי' כ"ג), עיי"ש.

ומצוה להביא מן החדש, הנה זה עתה הוציאו לאור דברי גאון עוזנו הרי"ח הטוב זיע"א בספרו הקדוש "מקבציאל" מעצם כתי"ק. ושם בשנה שניה פרשת נח (אות י"ח) כתב וז"ל "וידוע שבכל ספק ברכות יברכו בלא שם ומלכות. וצורך גדול הוא זה, כי מצוות צריכות כוונה, ואלו הדברים שמוציאין בפיהם בלא שם ומלכות יספיקו לעניין זה" עכ"ל. (וע' מש"כ בזה במבוא שם עמ' ל"ה הערה י"א).

ולענ"ד רבינו כיון לדברי הריטב"א בפסחים (ז' ע"ב סוד"ה כל המצוות כולן, לקראת סוף העמוד) שכתב וז"ל "וכתב הרי"ט ז"ל, וטעם זה שאמרו חז"ל לברך על המצוה עובר לעשייתן, כדי שיתקדש תחלה בברכה, ויגלה ויודיע שהוא עושה אותה מפני מצות השי"ת" עכ"ל (ועיי"ש טעם נוסף. גם עיי"ש בחידושי החת"ס על אתר בשם ספר הכוזרי). וחזינן בריטב"א, דעיקר הטעם שתיקנו חכמים ברכה על המצוות (ולברך דווקא לפני מעשה המצווה), הוא רק

ותחילה יש לנו לבאר בס"ד מחלוקות הראשונים בגדר ברכות התורה, האם חיובם הוא כברכת המצוות, דכל שהסיח דעתו חוזר ומברך, או דילמא חיוב ברכות התורה הוא כעין ברכות השחר שתיקנו חכמים לברכס מיום ליום, בין הסיח דעתו מהם ובין לא הסיח. ונ"מ לישן שינת קבע ביום (ואולי גם לנכנס למרחץ או לבית הכיסא, ע' להלן), אם יברך.

שיטות הראשונים דשינה ביום הוי הפסק וחוזר ומברך

כתב הרא"ש (ברכות פ"א סי' י"ג) וז"ל "מסתבר שבני אדם שרגילין תמיד לעסוק בתורה, ואפילו כשיוצאין לעסקיהן ממהרים לעשות צרכיהם כדי לחזור וללמוד, ותמיד דעתם על לימודם, לא

חשיב הפסק לענין הברכה. וכן אם למד בלילה, הלילה הולך אחר היום ואין צריך לברך כל זמן שלא יישן. ולכך מי שרגילי לישן ביום שינת קבע על מטתו, הוי הפסק וצריך לחזור ולברך" עכ"ל.

ובתשובת שאלה (כלל ד' סק"א. ועיי"ש גם בסק"ב) כתב כן הרא"ש

כדי שהאדם יכוין ויודיע שעושה המצווה מפני שהשי"ת ציוה, והיינו דמצוות צריכות כוונה לכו"ע לכתחילה. (ואף מ"ד דאינם צריכות כוונה, מודה דלכתחילה יש לכיון. וכ"כ הרב משנ"ב סי' ס' סק"ז). וזה ממש כדברי המקבציאל הנ"ל. אלא שהוא ז"ל חידש עוד, דכיון דזהו עיקר טעם ברכות המצוות, א"כ במקום שיש ספק בברכה, ואינו יכול להזכיר ש"ש מחשש "לא תשא", מ"מ עדיין עיקר סברת תקנת חכמים במקומה עומדת, והיינו שטוב שיגלה ויזכיר שהוא עושה המצווה מפני שהשי"ת ציוה, ולכן ראוי שיברך גם בספק (רק בלא הזכרת שם מחשש דלא תשא, וכאמור). ודו"ק.

ב. ע' מש"כ אלי בעניין זה מו"ר מח"ס אורחותיך למדני שליט"א (בח"ה סי' ז).

ג. יל"ע אם מש"כ "רגיל" דווקא הוא, ולפי"ז רק מי שרגיל לישן ביום הוי הפסק, אך מי שנקרה מקרה שישן שינת קבע ביום, לא יברך. ובלשון שו"ת הרא"ש (דלקמיה) יותר משמע כן, שכתב "אדם הרגיל לשכב על מטתו בכל יום ולישן". או דילמא דיבר הרא"ש בהווה, וה"ה למי שאינו רגיל לישן, כל שישן קבע ביום יברך, וכן נראה לי, והכי משמע קצת בטור (דלקמיה) שכתב "כתב אדוני אבי ז"ל בתשובת שאלה, שאף ביום, אם ישן שינת קבע על מטתו הוי הפסק" ע"כ, ולא הזכיר "רגיל" ולא "בכל יום", וצ"ע. וע' בשו"ת הרשב"ש (סימן תר"ג), ובמקור חיים (סי' מ"ז על סע' י"א). ועוד אפשר דכתב "רגיל" לרבותא, דאפ"ה לא הוי הפסק.

ד. יל"ע אם "על מיטתו" דווקא הוא, או לאו דווקא. ונסתפק בזה הגאון שדי חמד בשו"ת מכתב לחזקיהו (להלן מכ"ל. אור"ח ס' ד' דף י"ט ע"א ד"ה ומעתה). וע"ע בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' של"ז).

שוב, וז"ל שם "ולענין ברכת התורה, אדם הרגיל לשכב על מטתו בכל יום ולישן, שינת קבע מיקרי והוי הפסק וצריך לברך ברכת התורה בקומו. אבל הרגיל להתנמנם מיושב, או על אצילי ידיו, שינת עראי הוא ולא הוי הפסק^ה. וכן אם השכיב עצמו על המטה ולא היה יכול לישן, לא הוי הפסק, דבעודו ניעור דעתו על למודו" עכ"ל.

והטור (או"ח סי' מ"ז) הביא דברי אביו בתשובה^ה, וכתב וז"ל "ואינו צריך לחזור ולברך כל זמן שלא ישן, ואם ישן, כתב אדוני אבי ז"ל בתשובת שאלה, שאף ביום, אם ישן שינת קבע על מטתו הוי הפסק וצריך לחזור ולברך. אבל אם רגיל להתנמנם מיושב על אצילי ידיו, שינת עראי היא ולא הוי הפסק" עכ"ל. הנה חזינן לדעת הרא"ש, וכן הסכים הטור, דשינת קבע ביום הוי היסח הדעת, וצריך לשוב ולברך כשיקום.

ומרן הב"י שם כתב (סע' י"א) וז"ל "וכתוב בהגהות מימוניות (פ"ז

מהלכות תפלה אות ט') בשם רבינו שמחה, ששינה ומרחץ מפסיקים, ואם בא ללמוד אחריהם צריך לברך, שהן היסח דעת. כי א"א לו ללמוד כשהוא ישן, או במרחץ, או בבית הכסא" ע"כ. חזינן דאף דעת רבינו שמחה כדעת הרא"ש, דשינה הוי היסח הדעת וחייב לשוב ולברך. ואין לומר דרבינו שמחה קאי על שינה בלילה דווקא. חדא, מסתימת דבריו, שלא חילק בין שינת יום לשינת לילה. ועוד, דהשווה שינה למרחץ ובית הכיסא, והתם אין שום סברא לחלק בין לילה ליום. ועוד והוא עיקר, דזיל בתר טעמא, מידי הוא טעמא משום ד"אי אפשר לו ללמוד כשהוא ישן, או במרחץ, או בבית הכיסא", א"כ גם בשינת יום א"א ללמוד. ואדרבה, מסתבר לי דלטעם זה, אפילו שינת יום דרך עראי רק על אצילי ידיו או כמתנמנם, נמי הוי היסח הדעת, דא"א ללמוד כך, ולפי"ז פליג רבינו שמחה על הרא"ש וסבר דאף שינת עראי ביום יברך. ויש לדחות פרט זה, ע' בהערה^א.

ה. יל"ע לדעת הרא"ש אם שינת עראי בלילה הוי הפסק או לא. ונחלקו בזה האחרונים. ע' בשו"ת מכתב לחזקיהו (או"ח סי' ד' דף י"ז ע"א ד"ה תו, ושם ע"ב).

ו. ומרן הב"י שם העיר, דמה שהטור הביא דווקא תשובת הרא"ש ולא מפסקיו, מפני שבתשובה דבריו מבוארים יותר מבפסקים, שבתשובה כתב להדיא דהמתנמנם מיושב או על אצילי ידיו הוי שינת עראי.

ז. ד"מתנמנם" מצינו בש"ס שפירושו "נים ולא נים תיר ולא תיר, דקרו ליה ועני, ולא ידע לאהדורי סברא, וכי מדכרו ליה מידכר" (מגילה י"ח ע"ב). וחזינן דמתנמנם שייך בלימוד תורה, וא"כ לא הוי היסח הדעת גמור, וא"כ אדרבה, מסתבר דהר"ר שמחה יודה בזה לרא"ש דאין לברך בכה"ג. ודר"ק.

והוסיף מרן הב"י שם וסיים להביא מדברי הגהו"מ וכתב "מיהו הר"ם" כתב שלא היה רגיל לחזור ולברך אלא אחר הפסק של שינת קבע, לפי שאינו מסיח דעתו מללמוד אפילו בהפסק מרחץ ובית הכסא "עכ"ל. ונראה לי ברור,

דאף הר"ם מודה לרא"ש ולרבינו שמחה דשינת קבע ביום הוי הפסק, ולא פליג אלא על מרחץ ובית הכיסא, משום דס"ל דאף במרחץ ובבית הכיסא אין אדם מסיח דעתו מללמוד. משא"כ שינת קבע ביום הוי הפסק.

ח. ע' שו"ת מהר"ם (ד"פ ח"ד סימן מ"ג), כן הביא הפמ"ג (א"א סק"י). וכן הובאה תשובת מהר"ם בשו"ת הרשב"א (ח"א סימן תתנ"א). ולענין הסתירה לכאורה בדעת הר"ם, דהמרדכי כתב שהר"ם סובר כר"ת, ואילו הב"י הביא דהר"ם חולק עליו, ראה מש"כ על זה מרן החיד"א בברכ"י (סי' מ"ז אות ו', בד"ה אך מה). וע"ע בשו"ת מכ"ל (שם, דף י"ז ע"א ד"ה תו). וע"ע בשו"ע מהדרו מכו"י (סי' מ"ז עמ' רע"ו, הגהות והערות הערה כ"א).

ט. ושו"ר שכ"כ מרן הב"י שם בהמשך דבריו "בין להרא"ש בין לרבינו שמחה בין להר"ם שינה הוי הפסק, ולא חזינן מאן דפליג עליהו" עכ"ל. וכעת ראיתי שכ"כ בדעתו להדיא בשו"ת הרדב"ז (ח"ח סי' ט'), עיי"ש. וז"פ. וראה לקמן.

י. וכתב שם מרן בבדק הבית "וכן נהגו, שלא לחזור ולברך אחר מרחץ ובית הכסא" ע"כ. וכ"פ בשו"ע (בסע' י') וז"ל "וה"ה לשינה ומרחץ ובית הכסא, דלא הוי הפסק". ויש להוסיף כאן מש"כ השבלי הלקט (סי' ה') "מיהו קבלתי ממורי רבינו שמחה מאשפירה, דשינה ומרחץ ובית הכיסא חשיבי הפסק וצריך לחזור ולברך, ואיני כמושיב על דבריו, ואני להעמיד המנהג שנהגו דנתי לפניך" ע"כ. הרי שכך היה המנהג מקודם.

ובטעם הר"ם י"ל לפענ"ד דס"ל, דלא מבעיא מרחץ דקי"ל דמותר להרהר שם בדברי תורה (ע' שו"ע או"ח סי' פ"ד סע' א'). ושם במג"א סק"ב. וע"ע למורי הרב זצ"ל הכ"מ בשו"ת יבי"א ח"ה או"ח סי' י"א), וא"כ ברור דאינו מסיח דעתו כלל, אלא גם בית הכיסא דקי"ל דאסור להרהר שם בד"ת (ע' שו"ע או"ח סי' פ"ה סע' ב'), מ"מ אכתי י"ל דכיון שהוא אינו ישן והוא בר דעת, נראה דאינו מסיח דעתו, שהרי הוא מצפה כל רגע מתי יצא ויוכל לשוב ולהרהר בד"ת (ואח"כ ראיתי שכ"כ המשנ"ב ס"ק כ"ד "לפי שגם שם אינו מסיח דעתו עדיין מללמוד אחר כך"). משא"כ הישן שינת קבע אפילו ביום, כיון דאינו בר דעת, לא שייך לומר כן. וכן גבי תפילין דקי"ל שהמסירם לבית הכיסא צריך לברך (ראה סוכה מ"ו ע"א), שהכנס לבית הכיסא עושה מעשה בידיים להסירם, וזה הוי סילוק והיסח הדעת גמור מהמצוה. ובזה יש ליתן מעט טעם להשגת הגר"א (על סע' י' ד"ה וה"ה לשינה) על דברי הר"ם, עיי"ש ודו"ק. ואח"ז שמחתי למצוא סעד לדברי בדברי הנמוקי יוסף (ברכות), הובא בקובץ שיטות קמאי ברכות ח"א עמ' רכ"ט, על דף י"א ע"ב), וז"ל "ולא דמי לתפילין ולציצית דכל היכא דמנחי מברכי, משום דכשהפשיטם אין לך היסח הדעת גדול מזה. אבל בת"ת שחייב לשמרם ושלא יסירם מלבו לעולם, וגלי דעתו לחזור לתלמודו, ודאי אין זה היסח הדעת" עכ"ל. וכן ראיתי

עוד בחידושי הרא"ה בספר פקודת הלויים (ברכות י"א ע"ב). עיי"ש. וכיוצ"ב ראיתי בשבלי הלקט (סי' ה') שכתב "ולא דמי לתפילין וציצית וסוכה דלאחר שסלק התפילין והציצית מעליו, ואחרי צאתו מן הסוכה אזלה לה מצוה, וכל זמן שלא יחזור ויעשה מעשה הנחה ועיטוף וישיבת סוכה המצוה מסולקת ממנו לגמרי וליתה גביה כל עיקר, וסילוקא נראה וניכר. אבל תורה אף אם פונה לעסקיו יכול לדבר או להרהר בדברי תורה ואפילו נכנס לבית הכיסא ולבית המרחץ" עכ"ל. והרי זה כדברינו. וכיוצ"ב כתב מהר"י אבוהב על הטור. וע' היטב בר' יונה. וכ"כ במקור חיים (סי' מ"ז על סע' י"ב). ואולם עיי"ש בשבלי הלקט בשם הר"ר עזריאל במש"כ "ואם תאמר שהשינה מפסקת אם כן אפילו ביום נמי מי לא בעי מינס מי לא בעי למיעל לבית הכיסא", ומשמע מזה דמשווה דין הנכנס לבית הכיסא לישן בלילה, וזה אתי כגר"א. וגם מדברי התשב"ץ קטן (סי' קצ"ג) שכתב "הרב רבי אליעזר ממיץ ז"ל היה נוהג לברך על כל פעם ופעם שהתחיל ללמוד. כיון דהוי היסח הדעת דומיא דסח בין תפלה לתפלה", משמע כגר"א, דברכות התורה דינן כתפילין, והנכנס לבית הכסא, מברך. וע' בדברי ספר הבתים דלקמן).

אי נמי י"ל דס"ל להר"ם כדמפרש הב"י לקמיה בשם האגור (סי' א'), דגם בבית הכיסא אינו מסיח דעתו מדיני התורה ש"צריך לזוהר בדינים כמו בגילוי טפח וכיצד יקנח". וע' מג"א (סק"י). ומה שהגר"א הקשה על טעם זה מדברי הרמ"א לקמן (סי' פ"ה סע' ב') שכתב "ואפילו הלכות המרחץ אסור ללמוד במרחץ (ר"ן פרק כירה, וב"י בשם א"ח) ע"כ. והוסיף הגר"א שם וכתב "ומעשה אינו לימוד" ע"כ. ור"ל, דמעשה שמקיים הדין איך לא לקנח ביד שמאל (ראה ברכות ס"ב ע"א), זה לא חשיב "לימוד" ושרי בבית הכסא. וליישב השגת הגר"א, אמנם אולי יש לחלק בין "ללמוד" הלכות מרחץ במרחץ, להרהור בעלמא בדרך העברה איך להתנהג נכון לדינא. תדע, הא גם לר"ן ולגר"א אסור לקנח ביד שמאל, ומי יוכל לזוהר מזה מבלי לחשוב כן אפילו מעט בדרך העברה בעלמא. וכל העושה "מעשה", אם הוא בן דעת, "פסיק רישא" הוא שיחשוב עליו עכ"פ בדרך העברה. ודו"ק. וע"ע בפמ"ג (א"א סק"י), ובמשנ"ב (ס"ק כ"ד).

והנה מתחילה חשבתי להביא סברא נוספת מ"ט בית הכיסא לא הוי היסח הדעת, משום דקי"ל בירושלמי ברכות (פ"ג ה"ד) דשרי להרהר בד"ת לאונסו בבית הכיסא, וע' זבחים (ק"ב ע"ב), וע' ב"י (סי' פ"ה), וע"ע בשו"ת תרה"ד (סי' מ"א), ובשו"ת יב"א (ח"ו יו"ד סי' כ"ט אות ד'). ולכן ס"ל לר"ם דלא הוי היסח הדעת. אולם על אף שאין הבבלי חולק בזה על הירושלמי, כמבואר בב"י שם בשם ר' מנוח ("ולא פליג אגמרא דידן, דכי אמרינן אסור להרהר, הני מילי לכתחלה, כלומר לשום מחשבתו ולבו לחשוב בדברי תורה, אבל אם היה תלמודו שגור בפיו והרהר לאנסו, מותר"), מ"מ נראה דאף לירושלמי כיון דאין דין זה שכיח כלל, אין לתלות כו"ע במיעוט, ולומר דכו"ע אינם מסיחים דעתם משום המיעוט. ודו"ק. אולם שוב מצאתי בשבלי הלקט (סי' ה') שכתב כן, וז"ל "אבל תורה אף אם פונה לעסקיו יכול לדבר או להרהר בדברי תורה ואפילו נכנס לבית הכיסא ולבית המרחץ. אמרינן בירושלמי בפרק כירה ובפרק

הביאו הרב שיירי כנה"ג בסי' מ"ז) כתב דכניסה לבית הכיסא לא הוי הפסק. אך אם שח בדברים בטלים בסתמא הוי הפסק, אם לא שברור לו שלא הסיח דעתו מהלימוד. (ועיי"ש בשיירי כנה"ג שכתב, דלדידן דקי"ל כמנהג שהובא בשו"ע דאין לברך על שינת עראי ביום, כ"ש שלא מברך בזה).

חזינן דלשיטת הר"א ממיץ, הרא"ש, הטור, הר"ר שמחה, והר"ם, ואבודרהם, ור"א בן הרמב"ם, ותה"ד ומהרש"ל, כולהו ס"ל דשינת קבע ביום הוי הפסק וחוזר ומברך. אכן מצינו מאן דפליג בזה, וכדלקמן.

שיטת האומרים דשינה ביום לא הוי הפסק

ועוד כתב שם מרן הב"י "וכתב עוד האגור"י (סי' א') שאביו ז"ל הנהיג

וכ"ד האבודרהם (ריש הלכות ברכות השחר) שכתב להדיא "מי שרגיל לישן ביום שינת קבע על מטתו הוי הפסק וצריך לחזור ולברך". וכ"כ רבינו ירוחם (נתיב ב' ח"א) "ומי שרגיל לישן ביום הוי הפסק". גם בתשב"ץ קטן (סי' קצ"ג) כתב כן בשם בעל היראים "הרב רבי אליעזר ממיץ ז"ל היה נוהג לברך על כל פעם ופעם" שהתחיל ללמוד. כיון דהוי היסח הדעת, דומיא דסח בין תפלה לתפלה" (ושיטה זו מחמירה יותר מהמבואר לעיל, וס"ל לברך בכל הפסק, ואכמ"ל).

וכן מבואר בספר לקט יושר (או"ח עמ' מ"ג) שכן היה נוהג מהרא"י הלכה למעשה. והובא בחכמת שלמה (ברכות י"א ע"ב) למהרש"ל "ומהרא"י כתב בכתביו שיש לנהוג כדברי הא"ח והרא"ש ששינה מפסקת אפילו שינת היום, היכא דהוי קבע עיי"ש". גם בשו"ת ברכת אברהם (לר"א בן הרמב"ם, ח"ד סי' צ"ח,

כל הצלמין תני שואלין הלכות מרחץ בבית המרחץ והלכות בית הכיסא בבית הכסא. ואף על גב דבתלמוד דידן לא משמע הכי, דמתרצינן התם לאפרושי מאיסורא שאני, הא לאו הכי אסור, אף על גב דהוי מהלכות המרחץ, מכל מקום זמנין דמהרהר בדברי תורה לאנסו אף בבית הכיסא ואי אפשר לו להסתלק מהן כמו ר' אלעזר ב"ר שמעון בפרק טבול יום ובירושלאמי בפרק מי שמתו נמי גרסינן אמר ר' זעירא כל סברא קשיא דהוה לי תמן סבריתה" עכ"ל. הרי להדיא דמה דפעמים שיש מי שמהרהר לאנסו בבית הכיסא, חשוב לומר דבסתמא הנכנס לבית הכיסא אינו מסיח דעתו. וצ"ע.

יא. ע' גם בספר המנהיג (דיני תפלה דף מ"ט) שכתב כיוצ"ב.

יב. הנה האגור שם כתב "ומהר"ח כתב דאחר צרכי גדולים א"צ לברך ברכת התורה כי אינו מסיח דעתו כי אף בזמן שהוא נפנה צריך להזהר בדינין כמו בגלוי טפח וכיצד יקנח" עכ"ל. וראיתי לידידי הרב שלום הכהן אזוג שליט"א (בקונטרס "בעלי אסופות", קיץ תשע"ב, עמ' עמ')

שלא לברך ביום אפילו אחר שינת קבע^י, וכן ראוי לעשות, כי המיקל בברכות במקום שיש מחלוקת הרי זה לא הפסיד, כי הברכות אינן מעכבות^י עכ"ל. וא"כ דעת אבי האגור, וכן הסכים בנו מח"ס האגור^י, דהישן אפילו שינת קבע ביום, לא הוי הפסק, ולא יברך שוב. וכ"ד התשב"ץ קטן (סי' קצ"ב) שכתב "אבל כשהוא ישן ביום ולומד אחר כן, אין מברך כלל". (ועיי"ש סי' קצ"ג בשם הר"א ממיץ, והובא לעיל).

זמרון הראש"ל זצ"ל בשו"ת יבי"א (ח"ח או"ח סי' ה') כתב משו"ת הרשב"ש (סי' תר"ג) "וכן היה נוהג אדוני אבי מורי

הרב ז"ל, שלא היה מברך ביום כשישן שינת קבע, לפי שהיה מברך ברכות התורה בכל יום. ע"כ. וע"ע בפסקי הרשב"ץ (ברכות י"א ע"ב עמוד ס"ד) וכו', ושכן העלה בשו"ת הרא"ם (ח"א סי' ו'), ושכן המנהג^י ע"כ. וע' לקמן שכ"ד הרא"ה.

אלא שצ"ע להבין סברת שיטה זו, דהא קחזינן שהישן קבע ביום מסיח דעתו לגמרי מהלימוד, ולמה לא יברך. וכיוצ"ב הקשה שם מרן הב"י וכתב "ויש לתמוה, דהא בין להרא"ש בין לרבינו שמחה בין להר"ם שינה הוי הפסק, ולא חזינן מאן דפליג עלייהו. וא"כ היאך

כ"א הערה ט'. מאסף תורני בהוצאת הכולל בגבעת אסף, בראשות ידי"נ הרב גיורא ברנר שליט"א) שכתב לדייק דמשמע דבקטנים צריך לברך, עיי"ש. וסברתו נראה, מפני דרך בגדולים שצריך לזוהר שלא לקנח בשמאל וכו', או לא מסיח דעתו. משא"כ בקטנים. ולענ"ד אין דיוק זה נכון כלל, ואדרבה, גדולים לא הוי הפסק וכ"ש קטנים, ולא מבעיא דבאמת גם גבי קטנים יש כמה עניינים שצריך לזוהר בהם, כגון שלא לאחוז באמה (או"ח סי' ג' סע' י"ד), או לזוהר מניצוצות (שם סע' י"ג), אלא גם מחמת הסברה קטנים לא הוי היסח הדעת כלל, שבין רגע האדם מטיל מימיו ויוצא. ובפרט אם משתין שלא בביה"כ. והרי לדעת מרן מדינא מותר להשתין עם תפילין (ראה או"ח סי' מ"ג סע' א'. ורק "יש לחוש" לדעת הרמב"ם לכתחילה), והרי אסור להסיח דעתו מהתפילין (שם סי' כ"ח סע' א'), ואעפ"כ מותר להשתין בהם, חזינן דקטנים לא הוי היסח הדעת, וז"ב לענ"ד. ועיי"ש בבעלי אסופות שגם הסיק כן לדינא, ואכמ"ל.

יג. כתב הגאון מקור חיים (סי' מ"ז על סע' י"א) וז"ל "ונראה לי דגם האגור דס"ל דלא הוי הפסק, לא מיירי רק בשינת צהרים שאדם שוכב כשעה במלבושו, משא"כ כשפשט מלבושו ושכב ערום שתיים ושלוש שעות, מודה דמברך. וגם הב"י הבין כך, שהרי כתב בשו"ע וכן נהגו, ש"מ דבדבר הרגיל מיירי, דאם בפושט מלבושו, דבר שאינו רגיל הוא ולא שייך מנהג" עכ"ל. וע' בשו"ת הרשב"ש (סימן תר"ג), וע' לקמן, וצ"ע לדינא.

יד. מח"ס "האגור" הוא רבי יעקב בן רבי יהודה לנדא. אביו רבי יהודה ליווא לנדא היה מתלמידי המהרי"ל. בסוף ימיו עבר רבי יהודה עם משפחתו לאיטליה, ושם למד רבי יעקב הצעיר בישיבתו של הגאון רבי יוסף קולון, המהרי"ק. (ע"פ הביוגרפיה של פרויקט השו"ת).

"שינת קבע ביום, על מטתו, הוי הפסק^{טו}.
וי"א דלא הוי הפסק, וכך נהגו".

זכרי להבין תירוץ הב"י, נקדים ונביא דברי ר"ת. כתבו התוס' בברכות (י"א ע"ב ד"ה שכבר) וז"ל "והיה אומר" ר"ת, כשאדם עומד ממתו בלילה (בשחרית) ללמוד, שאין צריך" לברך ברכת התורה, מפני שברכת התורה של אתמול שחרית, פוטרת עד שחרית אחרת" עכ"ל. (אלא שמיד העירו שם התוס' על זה "ולא נהירא"ט). וכ"כ המרדכי (רמז כ"ט) וז"ל "והיה אומר הר"ם, דכשאדם עומד מעל מטתו בלילה

הנהיג האב (אביו של האגור. ד.א.) דלא כמאן, והבן ייפה כח האב משום דיש מחלוקת בדבר, ואנן לא אשכחן מאן דפליג בהא" ע"כ.

וכתב הב"י לתרץ "ואפשר שטעמם, משום דלר"ת אפילו שינת כל הלילה לא הוי הפסק, כמו שאכתוב בסמוך. ואע"פ שאין הלכה כמותו מפני שכל הפוסקים חולקים עליו^{טו}, היינו בשינת לילה. אבל בשינת יום מיהו יש לחוש לדבריו. וכך נוהגים העולם, שלא לברך ביום אפילו אחר שינת קבע" עכ"ל. וכ"כ מרן בשו"ע (סי' מ"ז סע' י"א) וז"ל

טו. וכ"פ בשו"ע (בסע' י"ב) שכתב "אף אם למד בלילה, הלילה הולך אחר היום שעבר ואינו צריך לחזור ולברך כל זמן שלא ישן" ע"כ. הא ישן בלילה, חוזר ומברך. וכ"כ שם הגר"א וז"ל "כל זמן וכו'. דלא כר"ת בתוס' שם" ע"כ.

טז. טעם שיטת הפוסקים דשינת יום הוי הפסק, כבר כתבנו לעיל משום היסח הדעת וכדין סח בין תפילין של יד לראש, כדכתב התשב"ץ בשם הר"א ממיץ. וע' גר"א (סע' ח' ד"ה ויש להסתפק, וסע' י' ד"ה וה"ה) דמשמע דמדין היסח הדעת אתי עלה. אולם ראיתי לט"ז (סק"ט) שכתב "נראה טעמו דשינת קבע אפילו ביום הוי אחר השינה כמו בשחרית דנעשה כבריה חדשה" ע"כ. ואינו מובן לי. ושו"ר לפמ"ג שם (משב"ז) שכתב "ואיני יודע, דהטעם הוא דשינת קבע הוה הפסק דמסיה דעתו, ועיין ב"י" ע"כ. וכן ראיתי שהשיג עליו בספר פלאים תוספת שבת (הובא בילקוט מפרשים בשו"ע מהדר' מכו"י עמ' ת"פ) דהא אין בריה חדשה פעמים. ועיי"ש קושיא נוספת על הט"ז, וע"ע בפמ"ג (א"א ס"ק י"ב).

יז. מלשון זה רצה להוכיח בשו"ת מכ"ל (שם, דף י"ח ע"א אמצע ד"ה אולם) דר"ת בסוף חזר בו והודה לרוה"פ, עיי"ש.

יח. בפשוטו אם "אין צריך" לברך, ממילא גם אסור לברך. אולם ראה בשו"ת מכ"ל (שם, י"ז ע"ב ד"ה והנה) שכתב דאף ר"ת מודה "דאי בעי לברך מקמי הכי בקומו ממתו, מצי לברך, דכיון שהוא חייב לברך בבוקר, אם מברך מקמי הכי, לית לן בה" ע"כ. ועיי"ש ראיתו לזה, ושכ"כ בספר קובץ על הרמב"ם (תפלה פ"ז ה"י). ועוד עיין שם (בדף י"ח ע"א בד"ה איברא, ובד"ה אולם, ובדף י"ח ע"ב ד"ה הנה), ואכמ"ל.

יט. גם בשו"ת תרומת הדשן (ח"ב סי' קכ"ג) כתוב "המשכים ללמוד אם נוהג כמו האורח

שחרית ללמוד, דא"צ לברך ברכת התורה, לפי שברכת התורה של אתמול, פוטרת עד שחרית אחרת" ע"כ.

ועתה צריך להבין סברת ר"ת דאפילו הישן בלילה לא הוי הפסק. וזה לכאורה היפך הדין והיפך הסברא הפשוטה^{כא} דכל היסח הדעת מצריך ברכה (ע' סוכה מ"ו ע"א), ומאי שנא ברכות התורה, ואין לך הפסק גדול משינת קבע בלילה.

והנה תלמידי הר"ר יונה (דף ו' ע"א בדפי הרי"ף) כתבו וז"ל "אבל ברכת התורה שתקנוהו לחיוב קריאת התורה פוטרת כל היום ואין צריך לברך לכל פעם ופעם שקורא. ולכאורה היה נראה לחלק בין מי שקריאתו כל היום או רובו, ובין מי שאינו קורא בקביעות אלא במקרה. וכו'. אלא שנהגו העולם שלא לברך כלל אפילו בבואם ללמוד דרך מקרה^{כב}, משום דכיון דמצות הקריאה כל היום היא,

חיים (רבינו יעקב בעל הטורים. ד.א.) משם הרא"ש, או כמו שכתב הר"מ סוף פרק קמא דברכות במרדכי, דשל אתמול פוטר עד של שחרית אחרת, והיאך מר נוהג. מורי דודי הקדוש מהר"ר אהרן הגיד לנו בישיבה, שהוא היה נוהג לברך כשהיה משכים קודם אור היום, וכן אני נוהג אחריו" ע"כ. גם האגור (בסי' א') אחר שכתב "לפי דעת ר"ת אם השכים לשנות קודם שעלה השחר א"צ לברך שכבר נפטר באהבה רבה של אתמול משחרית לשחרית", העיר "ויחיד הוא בדבר זה, וכל הפוסקים אומרים שיש לברך. וכן התוס' בעצמם. וכן נהגו לברך כשמשכים אפילו קודם היום" ע"כ. והביא הב"י כל זה. (ומה שכתב שם הב"י דאף הר"ר יונה קאי כר"ת, ראה מש"כ על זה מרן החיד"א בברכ"י סי' מ"ז אות ו').

כ. אמנם היד אהרן רצה לומר דכשישן קבע בלילה אף ר"ת וסיעתו מודו דמברך, אולם ראה מש"כ על זה מרן החיד"א בברכ"י (סי' מ"ז אות ו'). אך מ"מ בשו"ת מכ"ל (שם דף י"ח ע"א ד"ה אולם) כתב לקיים דברי היד אהרן. וע' בשו"ת יבי"א (ח"ח או"ח סי' ה' אות ד').

כא. ראה למרן החיד"א בברכ"י (סי' מ"ז אות ו') שהביא ראייה לדעת ר"ת מהירושלמי. וע' בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' של"ז), ובהערת המהדיר לברכ"י שם (הערה ב'). וע"ע בשו"ת מכ"ל (שם, ובדף כ' ע"ה ד"ה וגדולה).

כב. אכן בשו"ע (בסע' י') נראה דלא פסק כן, שהרי כתב "אם הפסיק מללמוד ונתעסק בעסקיו, כיון שדעתו לחזור ללמוד, לא הוי הפסק" ע"כ. משמע דבעי דעתו לחזור. וכ"כ המג"א (סק"ט) להדיא. ואולם ע' ט"ז (סק"ח) שלמד דעת השו"ע להיפך, וז"ל "וכן מורה לשון הש"ע שאומר כיון שדעתו לחזור, ולא אמר אם דעתו לחזור, אלא מסתמא אמרינן דעתו כן". וע' פמ"ג (משב"ז סק"ח, וא"א סק"ט), וע"ע משנ"ב (סק"כ"ב), וכף החיים (אות כ"ב). ונראה דסב"ל, וכן המנהג, וצ"ע. וע' היטב בדברי ספר צרור החיים (דרך ראשון סי' י') מש"כ בשם רבו הרשב"א. וע' מהר"י אבוהב על הטור במה שחילק בין מי שרגיל ללמוד למי שבמקרה בא ללמוד. וכ"כ הגאון מקור חיים (על סע' י'), שאחר שהביא דברי המג"א והט"ז כתב וז"ל

אותה הברכה שבבקר פוטרת כל מה שיקרא ביום, אלו הם דברי ר' יצחק ז"ל. ואמר מורנו הרב נר"ו דאכתי איכא למידק, דהא חזינן בציצית ותפילין שמצותן כל היום ואפ"ה אם חלץ אותן וחזר ומניחן פעם אחרת צריך לברך, ובציצית נמי אף על פי שמצותו כל היום אם מתעטף בו הרבה פעמים ביום צריך לברך על כל פעם ופעם, וכו', והכא נמי אף על פי שמצות הקריאה כל היום, היה לו לומר שיברך ברכת התורה בכל פעם ופעם. ונראה לו לתרץ, שאינו דומה זה לזה, מפני שהתפילין כשחולצן או הציצית כשמפשיטן מעליו נגמרה מצותן, ולפיכך כשחוזר ומניחן פעם אחרת מצוה אחרת היא, וצריך לחזור ולברך. אבל בקריאה כשקרא פעם אחת עדיין לא נגמרה מצותה שהיא כל היום, ולפיכך כשקורא וחוזר למצותו הוא חוזר ואין צריך לחזור ולברך, ואפילו כשקורא בלילה לא נאמר שהלילה מהיום האחר הוא שיצטרך לחזור ולברך, שאף על פי שבשאר הדברים אנו אומרים היום הולך אחר הלילה, גבי הקריאה הלילה הולך

אחר היום, וכדאמרינן בירושלמי אמר ר' יוחנן אנן אגירי דיממא אנן יזפינן ביממא ופרעינן בליליא, כלומר מי שהוא שכיר אין לו להתבטל ממלאכתו כל היום, וכיון שכן ואנחנו מצוה עלינו לקרוא כל היום^כ, אם כן אנו כמו פועלים שאין לנו להתבטל מהקריאה. ומה שאנחנו מתבטלין ממנה ביום הוא כמו הלואה אצלנו ואנחנו פורעינן אותה בלילה. הנה שקריאת הלילה היא מהיום ההוא, ולפיכך בברכה שבירך בבקר להפטר ממה שלומד ביום באותה ברכה, נפטר גם כן במה שלומד בלילה. וכיוצא בזה הורה רבי יעקב ז"ל לענין סוכה וכו', הכא נמי בברכה שבירך בכורך נפטר עד יום אחר" עכ"ל.

ומבואר בדברי הר"ר יונה, דמה דס"ל לר"ת דברכות התורה הם משחרית לשחרית, הטעם הוא דכיון שיש חיוב ללמוד כל היום וכל הלילה, א"כ גם אם ישן, לא הוי הפסק, דסו"ס היה חייב ללמוד, והגם שבפועל כשישן לא למד ואף הסיח דעתו^כ, מ"מ כך הוא גדר חיוב ברכה זו, דיש לברך אותם משחרית לשחרית.

"ולענ"ד לחלק בין ת"ח שתורתו אומנותו, כ"ז שאינו עוסק בדרך ארץ שהוא גדר הת"ח כביו"ד, לבין ע"ה שאינו לומד רק שעה ביום" ע"כ. וע' עוד שם (בסע' י"א). וע"ע בהגהות הגר"ח צאנזר על השו"ע (סי' מ"ז).

כג. ע' מש"כ בזה בספר הפרדס (שער ט'). וע"ע בב"י (סי' מ"ז).

כד. לא נראה דר"ת סובר דשינת קבע ביום וכ"ש בלילה לא חשיב היסח הדעת. אלא ודאי דמודה דהוי היסח הדעת, ואעפ"כ לא יברך, משום דכך תיקנו חכמים מעיקרא וכמבואר. וכן משמע בדברי הר"ר יונה שכתב "אבל בקריאה כשקרא פעם אחת עדיין לא נגמרה מצותה שהיא כל היום, ולפיכך כשקורא וחוזר, למצותו הוא חוזר ואין צריך לחזור ולברך", הרי לא

ברכת המצוה על סוכה, וכמו"כ ממש כך תיקנו חכמים תוקף ברכות התורה, ובלשונו "הכא נמי בברכה שבירך בבוקר, נפטר עד יום אחר".

מברר טעם מנהגינו לחלק בין שינת קבע ביום לשינת קבע בלילה

אכן לפי האמור, לא מובן מה שכתב הב"י לעיל מינה בישוב דעת האגור ואביו, וז"ל "ואע"פ שאין הלכה כמותו מפני שכל הפוסקים חולקים עליו, היינו בשינת לילה^כ. אבל בשינת יום מיהו יש לחוש לדבריו" ע"כ. ולכאורה אינו מובן, דהרי לפי האמור נחלק ר"ת עם שאר

ונראה דיש לדמות גדר ברכת התורה לדעת ר"ת וסיעתו לברכות השחר^ה, דמי שבירך ברכות השחר, גם אם ישן שינת קבע ביום או אפילו בלילה, מ"מ כל עוד לא עלה עמוד השחר^י, לא יברך שוב, דכך תיקנו חכמים מעיקרא לברך הברכות רק פעם אחת ביממה^י. (וע' בשו"ת מכתב לחזקיהו או"ח סי' ד' באורך רב). והלילה הולך בזה אחר היום, כדהוכיח הר"ר יונה מהירושלמי. וכ"כ עוד ראשונים.

וזוהו שכתב הר"ר יונה בשם ר"ת לעניין ברכת הסוכה "שהברכה שמברך בשעת אכילה פוטרת הכל עד אכילה אחרת", והיינו שכך תיקנו חכמים תוקף

כתב שלא הסיח דעתו, רק בא לומר דכל היום וכל הלילה הוא זמן אחד של חלות חיוב הברכה, ולא תיקנו לברך יותר מזה. ודו"ק. וע' בשו"ת קרן לדוד (סי' י"א), ובמה שהשיג עליו ביבי"א (חלק ח' או"ח סי' ה' בהערה).

כה. ע' מג"א (ס"ק י"ב), מקור חיים (על שו"ע סע' י"ב) ובהערת המהדיר שם (מכו"י, הערה ל"ד עמ' ר"ה), פמ"ג ומחה"ש על מג"א שם, ובהגהות רעק"א, ובמשנ"ב (ס"ק כ"ח), ואכמ"ל.

כו. או עכ"פ חצות לילה לדעת חלק מהמקובלים. (ע' למרן החיד"א במחבר"ר או"ח סי' מ"ז אות ו', ובקשר גודל סי' ה' אות י"א, ובשו"ת מכ"ל שם דף י"ט ע"א ד"ה ואנכי, ודף כ"ג ע"א ד"ה מעתה, וכ"ג ע"ב ד"ה האמנם לענין, ושם בד"ה אמור. וע"ע בשו"ת רב פעלים ח"ד סי' א', ובבן איש חי ש"א פרשת תולדות אות י"ד, ופרשת וישב אות י"ג. ובכה"ח סי' מ"ו אות מ"ט, ובשו"ת יבי"א ח"ח או"ח סי' ה'), ואכמ"ל.

כז. וע' מג"א (ס"ק י"ב) שכתב "א"כ לדידן נמי אף שלא ישן כשמאיר היום צריך לברך, שלא היה דעתנו לפטור רק ליום אחד כתקנת חז"ל" ע"כ. משמע שהבין שהסברא היא משום דכיון דכך היא התקנה, ממילא כך הוא דעת המברך לברך כתיקון חז"ל, ודעתו בסתמא לפטור הברכה כל היום וכל הלילה (שהלילה הולך אחר היום כנ"ל). ודו"ק.

כח. ע' בשו"ת מכ"ל (שם, דף י"ז ע"ב ד"ה והנה, ודף י"ח ע"א ד"ה אולם), שיצא לדון למה לא נחוש אנו לסברת ר"ת דגם שינת קבע בלילה הוי הפסק, מאחר דר"ת אינו דעת יחיד, עיי"ש.

קודם עלות השחר א"צ לברך, וכשמאיר היום צריך לברך, א"כ לדידן נמי אף שלא ישן, כשמאיר היום צריך לברך, שלא היה דעתנו לפטור רק ליום אחד כתקנת חז"ל, ואם ישן והשכים קודם עלות השחר צריך ג"כ לברך, מידי דהוה כשאר ברכות השחר שמברך אותם קודם היום (כמבואר בסי' מ"ז סע' י"ג. ד.א.), ועמ"ש (בס"ס תרל"ט) "עכ"ל.

והמחצית השקל כתב לבאר דבריו וז"ל "אם כן י"ל דלסברת אבי האגור והיינו היש אומרים (שבסע' י"א) דחששו לסברת ר"ת, סבירא להו כוותיה דר"ת דאין שינה הפסק בין ביום ובין בלילה. אלא דחכמים תיקנו ברכת התורה כל יום דומיא דכל ברכת השחר, אלא דבזה אנו חולקים על ר"ת כשהשכים קודם עלות השחר צריך לברך מיד וכמו שכתוב (בסע' י"ג) דסבירא לן דלא פטר רק ליום א', וכיון שהשכים אף שלא עלה עמוד השחר מקרי לענין זה יום אחר, שצריך לברך" ע"כ. וע' היטב בהגהת רעק"א על המג"א הנ"ל.

וכן הפמ"ג (א"א ס"ק י"ב) כתב וז"ל "ואנן סוברים דשינת יום לא הוה

הפוסקים בגדר חיוב ברכת התורה, האם חיובה הוא כברכת המצוות דקי"ל דאם הסיח דעתו, חוזר ומברך (רוה"פ). או דילמא חיובם הוא כברכות השחר, דאינן תלויות כלל בהיסח הדעת, אלא חכמים חייבו לברכם כל יום מחדש ופעם אחת ביום בלבד (ר"ת). וא"כ מאחר שהב"י עצמו פסק בהדיא דלא כוותיה גבי שינת קבע בלילה, א"כ לא מובן למה כתב שלגבי שינת יום "יש לחוש לדבריו", וזה נראה כסותר דברי עצמו. דאם סברת ר"ת נכונה לדינא, נחוש לה גם גבי שינת לילה, אך אם אינה עיקר להלכה, למה נחוש לה לענין שינת יום. וצ"ב להבין מהו פשר פשרה תמוהה זו (לכאורה) לחלק בין יום ללילה כ"ט.

וכמדומה שהמג"א (ס"ק י"ב) כבר הרגיש בקושיא זו, וז"ל "כל זמן שלא ישן, משמע דאם נעור כל הלילה א"צ לברך בבקר. וצ"ע, דבשלמא לסברת הטור דס"ל דבשינה תליא מילתא, אם לא ישן א"צ לברך. אבל לפי מה שנהגו שלא לברך כשישן ביום, א"כ דמה שמברך בבוקר היינו משום שקבעו חכמים ברכה זו בכל יום דומיא דשאר ברכות השחר. תדע, דהא לר"ת כשעומד

כ"ט. ואח"כ מצאתי שכן ממש תמה הרב זקן שמואל, הובאו דבריו בשו"ת מכ"ל (שם, דף י"ז ע"א ד"ה ואחזה) עיי"ש. וכיוצ"ב תמה הרב פני אהרן על הלבוש, עיי"ש במכ"ל (ד"ה והנה הרב הלבוש). וראה מה שתירץ במכ"ל שם. אמנם מה שכתב על פשרה זו בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' של"ז ד"ה ונחזור) "אין לחילוק הזה שום יסוד", לפי המבואר במכ"ל שם, ובמה שנכתוב לקמן, נראה בס"ד שיש יסוד לחילוק מרן.

ל. ע' לקמן במה שכתבנו להסביר דברי ספר הבתים.

מקרי לענין זה יום אחר שצריך לברך (ופשוט שראייתו מסי' מ"ז סע' י"ג. ודו"ק. ד.א.). ולפ"ז ממילא אם נעור כל הלילה, צריך עכ"פ לברך כשעלה עמוד השחר, דהא לא פטר רק ליום א' דומיא דשאר ברכות השחר", כדכתב המחזה"ש.

ולדעת הפמ"ג הטעם הוא משום ד"אנן סוברים דשינת יום לא הוה הפסק, ובהכרח שינת לילה הטעם דנעשה בריה חדשה, כמו כל ברכת השחר, וא"כ אף בלא ישן כל הלילה מברך, דלא היה כוונתנו רק על יום אחד, כתקנת חז"ל, היינו בישינ דנעשה בריה". ועוד כתב שם "ומכל מקום שינת לילה הוה הפסק גדול ומברכין קודם אור היום, או משום דנעשה בריה חדשה" ע"כ. ומשמע דהפמ"ג מסתפק בטעם הדין, אם הוא משום דשאני שינת יום משינת לילה, דשינת יום לא הוי "הפסק גדול", ולכן לגבה חיישינן לסברת ר"ת, משא"כ שינת לילה דהוי "הפסק גדול", בזה כבר לא חיישינן לר"ת^{לא}. או שהטעם הוא משום דנעשה בריה חדשה. ודו"ק. והמחצית השקל נראה דסבר כתירוץ שכתב הפמ"ג שאחר שינת לילה נעשה בריה חדשה, שהרי דימה זה לברכות השחר, עיי"ש בדבריו. ואולי סבר כתירוץ הפמ"ג דהכל תלוי בדעתו, ועדיין צל"ע בזה.

הפסק, ובהכרח שינת לילה הטעם דנעשה בריה חדשה, כמו כל ברכת השחר, וא"כ אף בלא ישן כל הלילה מברך, דלא היה כוונתנו רק על יום אחד, כתקנת חז"ל, היינו בישינ דנעשה בריה וכו' וכו'. והנה י"ל אנן סוברים בזה כר"ת, דאינ דעתינו רק על מעת לעת ותו לא, ומכל מקום שינת לילה הוה הפסק גדול ומברכין קודם אור היום, או משום דנעשה בריה חדשה, וכן משמע דברי המחבר כאן (סע' י"ב) שכתב הלילה הולך אחר יום שעבר, תיפוק ליה דאפילו אין הולך אחר יום שעבר (כקושית הר"ר יונה ברכות ו' ע"א ד"ה ואמר. ע' עטרת צבי ס"ק כ', נחלת צבי ס"ק י"ב וברכות י"א ע"ב), הא לא ישן, שמע מינה דאלו אין הולך לא היה דעתנו כי אם על יום לבד כסברת ר"ת וכו' עכ"ל, ועיי"ש.

ומבואר דר"ל, דבאמת מנהגנו הוא כדעת ר"ת, דעיקר תיקון הברכה הוא מעת לעת, וממילא כן הוא דעתנו בסתמא בעת הברכה. ולפי"ז היה ראוי שלא לברך אפילו בישינ שינת קבע בלילה, אכן מה דפסק מרן וכן הוא המנהג דאם ישן שינת קבע בלילה בכל זאת מברך כשהשכים, אינו מטעם דחשיב היסח הדעת, דהא כר"ת סבירא לן, אלא הטעם הוא "כיון שהשכים אף שלא עלה עמוד השחר,

לא. ונראה לי ברור שגם המקור חיים (סי' מ"ז אות י"א) ס"ל כן, שכתב שאף הישן ביום אם פשט מלבושיו, יברך גם לדעת האגור. עיי"ש. הרי שאף שאין טעם בריה חדשה, יש לברך, וברור דהיינו טעמא משום דהוי היסח הדעת גדול. ודו"ק.

ונראה דאיכא נ"מ לדינא בין תירוצי הפמ"ג. דלטעם דשינת לילה הוי "הפסק גדול", נראה דכל שינת קבע בלילה על מיטתו הוי הפסק גדול. ועוד, אף אם ישן קבע בלילה ויקום, וישן ויקום כמה פעמים, יש לו לברך בכל פעם ופעם, דהא הוי בכל פעם שישן "הפסק גדול". משא"כ לטעם דנעשה בריה חדשה, הא כתב שם הפמ"ג "עוד כתב הפרי חדש (בסי' מ"ו סע' א', וכאן סע' ג') והקם בחצות לילה ודעתו לישן שנית מברך ברכת התורה, וכשקם יחזור ויברך בבוקר, דשינת לילה לכו"ע הוה הפסק, מה שכתב לכו"ע (היינו בסע' י"א), אבל ר"ת חולק אשינת לילה ג"כ, ולא אמרינן דנעשה בריה חדשה, י"ל פעם אחת נעשה בריה חדשה לא ב' פעמים, כמו שכתב המג"א (בסי' ד' אות י"ג בנטילת ידים), יעוי"ש" עכ"ל. ולפי"ז א"א לברך ב' פעמים בלילה אחד.

ושוב מצאתי בשבלי הלקט (סי' ה') שכתב בשם רבי אביגדור כ"ץ וז"ל "ושינה ביום נמי כיון דאסור לישן יותר משינת הסוס לא חשיבה קבע כולי האי להיות הפסק, דיום סתמיה לאו לשינה קאי, דלא איברא ליליא אלא לשינתא כדאיתא בפרק הדר (עירוובין ס"ה ע"א) "לב עכ"ל. וכן ראיתי בשו"ת יבי"א (ח"ח או"ח סי' ה') שהביא מחידושי הרא"ה בספר פקודת הלויים (ברכות י"א ע"ב) שכתב כיוצ"ב. ונראה לי שזו סברא דומה לסברת הפמ"ג הראשונה, דשינת יום לעולם אינה "הפסק גדול", אלא שרבינו אביגדור גילה הטעם, משום "דיום סתמיה לאו לשינה". ודו"ק.

אכן הפמ"ג כתב שם סברא שלישית, וז"ל "ועוד, בדעתינו תליא מלתא ל", דהברכה קאי על מעת לעת, או אחר שיקום משינתו, וכל שמברך אחר שקם משינה פעם אחת, דעתו על מעת לעת

לב. אולם עיי"ש שאח"כ כתב "מיהו קבלתי ממורי רבינו שמחה מאשפירה, דשינה ומרחץ ובית הכיסא חשיבי הפסק וצריך לחזור ולברך, ואיני כמשיב על דבריו, ואני להעמיד המנהג שנהגו דנתי לפניך" עכ"ל. והנה בעיקר הסברא שכתב דלעולם שינת יום הוי עראי, מצאנו שהגאון רבי יעקב בכרך העיר שכן מוכח בב"י (בס"ס מ"ד. הובאו דבריו בהערה ב' בטור המאור סי' מ"ז עמ' ר'. ועיי"ש בילקוט מפרשים בסוף, עמ' צ"ג בשם שיטה לא נודע למי. ושו"ר ביבי"א בח"ח או"ח סי' ה' שכתב "וע' בבית יוסף סימן מ"ד שלדעת הרא"ש כל שינת יום הוי שינת עראי, וכל שינת לילה הויא קבע. וע"ע בספר מור וקציעה סימן מ"ז עכ"ל). ואח"כ ראיתי שבעיקר הסברא לחלק בין יום ללילה דיום לא איברי לשינה וכו', זכה לכיון מדעתו הרמה בשו"ת מכ"ל (שם, דף י"ז ע"א ד"ה ואחזה), ואף כתב להטעים סברא זו עיי"ש.

לג. ע' באשל אברהם (בוטשאטש על שו"ע סע' י"א), ובבעלי אסופות שם (עמ' כ"ח עד עמ' ל') האריך קצת בזה, עיי"ש. וע"ע בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' של"ז), ובשו"ת משנה הלכות (חלק ט"ו סי' כ'), ובשו"ת מנחת אשר (וייס, סי' א' אות ד'), ואכמ"ל.

שאחריו, וצ"ע" עכ"ל. ולפי"ז נראה לכאורה שלעולם אין לברך אלא פעם אחת אחר שינת קבע בלילה (וכתירוץ של בריה חדשה), ודו"ק.

אולם ראיתי לביאור הלכה (סע' י"ג ד"ה המשכים) שכתב "ויותר נראה לומר דגם דעת הפמ"ג הוא כן, ומה שכתב הפמ"ג דאפשר דדעתו לפטור מעל"ע שאחריו, כונתו רק לאפוקי מדעת הפר"ח דדעתו הוא רק עד שיקום משינה בבוקר, ולזה קאמר דאינו כן, אבל פשוט דגם הוא מודה דשינת קבע אפילו בתחלת הלילה הוי הפסק, וכדמשמע גם מלשון הב"י (בסוף ד"ה וכתב עוד האגור), עיי"ש" ע"כ. וצ"ע.

ואח"כ ראיתי בשו"ת יבי"א (ח"ח או"ח סי' ה' סוף אות ב') שכתב "ומ"ש הפרי מגדים (בא"א ס"ק י"ב) להעיר על הפרי חדש ולפקפק בדבריו, אין דבריו מוכרחים. והרב עצמו (בא"א ס"ק י"א) כתב, שמכיון שלדעת כמה פוסקים ברכות התורה מדאורייתא, יש ללכת בספקם להחמיר" ע"כ.

והנה מצאתי לאח"ז, שכמדומה כבר נחלקו קמאי בתירוצי הפמ"ג. וז"ל ספר הבתים (הלכות תפלה שער עשירי סעיפים ג' וד') "יש מן הגדולים שכתב, שאינו פטור לברך אא"כ שנה לאתרו וכו', וכן כ"ז שרוצה לקרוא בתורה או לשנות בתורה, הואיל והפסיק בנתים צריך

לברך, כדרך שאמרו בתפילין, שכ"ז שמניחן מברך. והראב"ד כתב שאינו דומה לתפילין, שהתפילין אין חובה עליו כל היום, לפיכך כל זמן שמניחן מברך, אבל ת"ת אין לה הפסק, דכתיב והגית בו יומם ולילה, וההיגיון כל שעה, וא"א זולתה. ויש מי שכתב, שכיון שלשון הכתוב והגית בו יומם ולילה, ולא כתב כל הימים וכל הלילות, כל יום ויום הוא זמן בפני עצמו, ומברך בו פעם אחת ביום בלבד, וכ"ד רוב הגאונים. ויש מי שכתב, שאם בירך בבוקר פעם אחת, אם יחזור ויברך הרי זה מברך ברכה שאינה צריכה ועובר משום לא תישא, וכן נראה" עכ"ל.

ולענ"ד נראה לבאר דכך הוא יסוד מחלוקתם, לדעת ה"ש מן הגדולים", ברכת התורה נתקנה כברכת התפילין, וכשמסיח דעתו "היסח הדעת גדול", חייב לברך שוב. והראב"ד ס"ל, כיון דיש חיוב ללמוד כל רגע ורגע, א"א להסיח דעתו (וצ"ב לפי"ז למה מברכים אותה כל יום, הא אין היסח הדעת מהתורה, ולקמן אבאר). וממילא כל מברך, בסתמא, ע"ד כן הוא מברך. וה"ש מי שכתב" הראשון סובר, דעיקר התקנה היה לברך אותה פעם אחת ביממה, וכ"ד רוב הגאונים. וכן סבר ה"ש מי שכתב" השני, אלא שהוסיף שאם יברך יותר מפעם אחת ביום, יש בזה ברכה לבטלה ועובר משום לא תשא"ל. ונראה דלשיטתם,

מה דמברך אותה בכל יום אף אם לא הסיח דעתו, ע"כ הטעם הוא משום דהוי כבריה חדשה כל יום, וכמו שתיקנו לברך כל ברכות השחר כל יום אף למי שלא ישן כל היום והלילה הקודמים, משום דכך היתה התקנה. ויתכן דזוהי ג"כ דעת הראב"ד שהביא הבתים. ולפי"ז מצאנו סמוכים בראשונים לכל ג' הסברות שכתב הפמ"ג.

וע"ע בשערי תשובה (ס"ק י"ב) שכתב "וכתב עוד (השלמי ציבור סי' י"ד), שמדברי המקובלים מהר"ש מזרחי שכתב לענין הברכות דאפילו רוצה לחזור ולישן אין בכך כלום, והו"ל כישן ביום. נראה מדבריו דכשחזור לישן א"צ לברך בקומו ברכת התורה פעם ב', ע"ש. ונראה טעמו, דמסתמא בדעתו לפטור עצמו על כל היום אף על פי שבדעתו לישן שנית. וראיתי שבפ"מ הניח ג"כ דברי הפר"ח בזה בצ"ע. ולדינא נראה דבדעתו תליא מילתא, שאם היה בדעתו רק לפטור לימוד זה עד שעת שינה שנית, פשיטא שצריך לחזור ולברך כשקם שנית. משא"כ בסתמא, אף על פי שדעתו לחזור ולישן, מ"מ כדי שלא להרבות בברכות דעתו לפטור כל היום, לכן א"צ לחזור ולברך עכ"ל. וע"ע במשנ"ב (ס"ק כ"ט), ובכף החיים (סי' מ"ו אות מ"ט, וסי' מ"ז אות כ"ט), ובשו"ת אור לציון (ח"ג פרק י"ח

במקורות לאות י"א ד"ה ואם ישן). אך מנגד ראה בשו"ת יבי"א (ח"ח סי' ה' אות ב') מה שתמה על השע"ת בזה, וצייין שגם בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סימן של"ז בד"ה ונחזור) כתב שדברי השערי תשובה הנ"ל תמוהים, ואכמ"ל.

מביא דעת החולקים על השו"ע וסוברים לברך על שינת קבע ביום

איך שלא יהיה, מרן השו"ע כתב שנהגו שלא לברך על שינת קבע ביום. אולם ראה בגר"א שכתב על ה"יש אומרים" שהביא השו"ע שאין לברך על שינת קבע ביום "כבר תמה עליו בב"י" ע"כ. מוכח דמיאן לקבל תירוץ הב"י. ונראה לי דס"ל כנ"ל, דאחר שכל הפוסקים חלקו על ר"ת לעניין שינת קבע בלילה, א"כ אין לחלק בזה בין יום ללילה. ונראה דלדעת הגר"א ברכות התורה גדרם כברכות המצוות שהקשה הדעת מצריך ברכה נוספת (וזהו שהקשה הגר"א על סע' י' ד"ה וה"ה, מדין תפילין המבואר בסוכה מ"ו ע"א).

גם המג"א (ס"ק י"א) כתב "ולחם חמודות (דברי חמודות ברכות פ"ק אות ע"ז) כתב שרבו מה"ר יעקב גינצבורג נהג לברך כשישן ביום" ע"כ. וכן העתיק

תשא", חכם אחר הדגיש. אי נמי ס"ל לי"א הראשון דכיון דהוי ברכות שבת, אין בזה ברכה לבטלה, אך החיוב הוא רק פעם אחת ביום. (וע' בשו"ת דברי מרדכי, פרידבורג, סי' ח'). וראשון נראה עיקר.

חמורה מאוד ברכת התורה, וע' נחלת צבי (עטרת צבי ס"ק י"ט) "עכ"ל. ולא ידעתי למה לא כתב הטעם הנ"ל, וי"ל.

והנה לעניין דינא, כתב המשנ"ב (ס"ק כ"ה) בעניין שינת יום וז"ל "ובל"ח

כתב ולי נראה שהמברך תע"ב, וכן נהג מורי מהר"י לברך. וכן הסכימו הפר"ח^י ואליה רבה (סק"ט) בשם הרבה ראשונים ואחרונים. וכ"כ הגר"א. וכן העתיק החי"א (ח"א כלל ט' סע' ז') להלכה (ואף דבפמ"ג א"א ס"ק י"ב משמע דנוכל לסמוך על המנהג הזה שלא לברך, עכ"פ נראה פשוט דהסומך על כל הפוסקים שהזכרנו ומברך לא הפסיד^י) "עכ"ל. ויש לצרף לכאן דעת הגאון מהרש"ם בתשובה

הרב שיירי כנה"ג. ונראה שטעמו כמבואר בב"י ובגר"א, דמאחר שרוה"פ דחו סברת ר"ת לעניין ישן בלילה, ה"ה לישן ביום, דחד טעמא הוא, כל שהסיח דעתו חוזר ומברך, כדקי"ל לגבי כל ברכות המצוות^י.

אמנם הפמ"ג (א"א ס"ק י"א) כתב טעם אחר בביאור מהר"י גינצבורג, וז"ל "ע' ב"י ספק ברכות לקולא. והנה הטעם דלקולא, דברכות דרבנן, וספק דרבנן לקולא. מה שאין כן ברכת התורה, כפי מה שכתב הפרי חדש, הביאותיו לעיל (משבצות זהב אות א' ד"ה כתב) דלכמה פוסקים הוה דין תורה, א"כ יהיה ספק לחומרא, כמו ספק בירך ברכת המזון, וזה דעת רבו מהר"י גינצבורג ז"ל. ובפרט

לה. וראה באשל אברהם (בוטשאטש) מה שכתב לכאר בדעתו, ואכמ"ל.

לו. בקובץ בעלי אסופות שם (עמ' כ"ג הערה י"ב) העיר "לא מצאתי בפר"ח התיחסות בנידון" וכו' עי"ש. אולם ראה בפר"ח (בס"ס מ"ו אות ח') שכתב וז"ל "אלא ודאי לדין בהפסק תליא מילתא", ושם בא להעיר על שיטת ר"ת, ומשמע דבכל הפסק מיירי, וודאי דאף שינת יום בכלל זה, ולענ"ד זהו מקור דברי הרב משנ"ב כאן.

לו. ונראה לפענ"ד לחדש לדינא, דמי שיודע שישן שינת קבע ביום, אע"ג דהמנהג ברור כשו"ע דאין לברך, מ"מ מי שירצה לכיון בהדיא בדעתו כשמברך ברכות התורה שלא לפטור אלא עד שישן קבע ביום, שפיר למעבד הכי לכתחילה, וכשיקום יברך שוב בשופי אליבא דכו"ע, ואין לחוש בזה כלל משום גורם ברכה שאינה צריכה, דיעוין בשו"ת יבי"א (ח"ד או"ח סי' י"ט אות ה'), שכתב בנידונו "ועל צד היותר טוב, יכוין להדיא שלא לפטור הפרי השני בברכת שהחיינו שעל הראשון. (וכמ"ש כיו"ב הדבר שמואל ס"ס רס"ד). וסמוכין לזה מדברי מרן הש"ע (סי' קע"ד ס"ג) שמאחר שיש מחלוקת אם בפה"ג דהבדלה פוטרת היין שבתוך המזון, הילכך המבדיל קודם נט"י יכוין שלא להוציא יין שבתוך הסעודה. ואם לא כיון כך ספק ברכות להקל. ע"ש. וע' בערך השלחן (שם סק"א) שמכאן ראייה דבמקום פלוגתא דרבנותא יוכל לכיון שלא לצאת בברכה האחת וכו', ואין כאן חשש ברכה שא"צ, כיון שעושה כן לאפוקי נפשיה מפלוגתא. ודלא כהתבואות שור ביו"ד (סי' י"ט). ע"כ". עכ"ל. והניף ידו שנית ביבי"א (חלק ח' או"ח סי' כ"ו אות ד'), ובעוד מקומות. ע"ע בחזו"ע סוכות (עמ' ק"מ ד"ה

זבס"ד חשבתי לומר, דמאחר שרוה"פ ס"ל דהישן שינת קבע ביום יש לו לחזור ולברך כשיעור משנתו, והכי פסק מרן ב"סתם"ל^ח, וכן הכריעו אחרונים רבים, א"כ, הגם שמרן סיים שאין המנהג כן, י"ל דאין לנו להימנע מלקיים עיקר הדין אלא במה שנהגו בו להדיא, דהיינו רק כשישן ביום בלחוד, בזה נהגו שלא לברך, משא"כ כשישנתו נמשכה גם לאחר השקיעה, בזה אף שהוא רק ספק לילה, מ"מ על זה כבר אין מנהג שלא לברך,

(בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' של"ז ד"ה ונחזור), עיי"ש. וע' ביאור הלכה (ד"ה המשכים), ואכמ"ל יותר.

הישן שינת קבע ביום והתעורר אחר השקיעה בבין השמשות

ועתה נבוא לרון במה שפתחנו בו, איך הדין נוטה במי שישן שינת קבע ביום, אך התעורר אחר השקיעה בזמן בין השמשות.

ומי שסועד). ולפי"ז כ"ש גבי נד"ד דשפיר יש לנהוג כן לפענ"ד. ואח"כ ראיתי שרבנו היבי"א כתב כן להדיא בדין ברכות התורה כיוצ"ב (ביבי"א ח"ח או"ח סי' ה' אות ד'), וז"ל "ומ"מ אף שכתבנו שהעיקר להלכה שצריך לחזור ולברך ברכה"ת בשחרית, טוב ונכון שבשעה שמברך ברכה"ת בלילה קודם לימודו, ויודע הוא שחוזר לישון, יכוין בלבו שאינו רוצה לפטור בברכתו אלא רק את הלימוד ההוא עד שילך לישון, וכמ"ש כיו"ב מרן השלחן ערוך (בסימן קע"ד ס"ד). וכתב בערך השלחן שם, מכאן ראייה שבמקום שיש מחלוקת בפוסקים בברכות, יכול לכוין שלא לצאת בברכה ראשונה יותר מחיובו, ואין בזה חשש ברכה שאינה צריכה כיון שעושה כן לאפוקי נפשיה מפלוגתא" ע"כ, והביא שם מדברי הפוסקים שיעצו כן. ויש להעיר בזה משו"ת הרדב"ז (ח"ח סי' ט') שאחר שכתב לחלק בין שינה ביום לביה"כ ומרחץ, כתב "ומכל מקום צריך שיכוין בשעה שהוא מברך על התורה בבקר לפטור כל לימוד של אותו היום" ע"כ. ולמה לא יעץ להיפך, לכוין רק עד שישן. וי"ל. ובס"ד מצאתי את שאהבה נפשי בשו"ת מהרש"ם (ח"ג סי' של"ז ד"ה ומ"ש רו"מ), וז"ל שם "ועוד דכבר הבאתי לעיל דעת הרמ"ע דאם מכוין שלא לצאת ליכא ברכה לבטלה, א"כ יוכל לכוין ולהתנות כשיברך אחר שינה אחת ברכות התורה שמכוין לפטור רק עד זמן שישן שנית, ויוכל לברך שנית בלא חשש. ואף שהבאתי בשם הא"א דשאר פוסקים לא ס"ל כהרמ"ע, הנה בברכות התורה שהוא דאורייתא אין לחוש מזה, ובפרט שכן נראה עיקר לשיטת רוב הפוסקים דשינה הוי הפסק" עכ"ל. וע"ע שם במהדו"ב בגליונות ומילואים (הערה ג'). ואף שנקט רק כן בהסתמך על דעת הפוסקים דברכה"ת מדאורייתא, ברור שגם בלא"ה הדין דין אמת, ודו"ק. וע' היטב בחסד לאלפים (פאפו, סי' מ"ז אות ד'). וע"ע בשו"ת משנה הלכות (חלק ט"ו סי' כ').

לח. ואחר ראיתי שכן העיר בשו"ת מכ"ל (שם, דף י"ז ע"א לקראת סוד"ה והנה הרב הלבוש). וע"ע שם (דף י"ח ע"ב ד"ה הנה).

וא"כ נראה שיש להעמיד הדין על עיקרו, ולברך, כדעת ר"ה פ"ט.

ויש להוסיף בזה, דמה שכתבנו שעל הישן עד בין השמשות "אין מנהג שלא לברך", אין רצוני לומר דרך מכיון שאין מנהג אז הדרינן לעיקר הדין דמברך, וודאי שזה נכון, אלא ר"ל דבכה"ג שישן עד בין השמשות, ממילא השינה עצמה נעשית יותר שינת קבע מאשר ישן רק ביום, ובשינת קבע יותר "קבועה", גם "המנהג" יודה לברך. ודו"ק.

גם נראה שיש לצרף בזה סברת^מ ראשונים ופוסקים רבים דס"ל דברכות התורה חיובם מן התורה, ואף שהרמב"ם ומרן השו"ע נראה בפשטות שאין דעתם כן^{מא}, מ"מ ודאי יש לנו לחוש לשיטת ר"ה פ"ט דסברי דהוי דאורייתא. וכבר כתבנו דמעיקר הדין היה ראוי לברך על כל שינת

קבע ביום. ועוד, דאף לסוכרים דברכת התורה מדרבנן, מ"מ כו"ע מודים דחיובה הוא חשוב מאד, ואף חמור מאד, כדכתב הטור (בריש סימן מ"ז), וידוע כמה כבוד עונש עוון ביטול ברכות התורה (ראה טור וב"י שם). וכיוצא"ב כתב הפמ"ג (א"א ס"ק י"א), עיי"ש.

והנה הטור שם כתב "ברכת התורה מאד צריך ליזהר בה", וביאר שם המשנ"ב (סק"ב, ועיי"ש) שהזהירות היא ש"לא ללמוד עד שיברך", ואפשר בכלל זהירות זו גם שלא להימנע מלברך, כאשר מדינא צריך לברך (כשאינן מנהג ברור לא לברך). ולכן נראה לי דלדינא יש לברך בנד"ד בלא חשש.

ולרווחא דמילתא י"ל דיש לנו בזה כעין ס"ס לברך, ראשית, ספק שמא הלכה כר"ה פ"ט דשינת יום הוי היסח הדעת, ואף את"ל דלא הוי היסח הדעת

לט. ואף שידוע נחלקו הפר"ח (סי' מ"ז) והשאג"א (סי' כ"ה) במי שמסופק, אם יברך כל הברכות, או רק אחת (אשר בחר בנו, עיי"ש בשאג"א), בנד"ד נראה דלכו"ע יש לברך כל הברכות, דאין ספק בדין זה וכדלקמן.

מ. ואולי גם יש לצרף כאן סברת הגאון מהר"י סיד בספר אות אמת (דף פ"א ע"א) דס"ל דהישן על המיטה אפילו זמן מועט ביותר, הוי שינת קבע. והובא בשו"ת מכ"ל (שם, דף י"ט ריש ע"ב), וציין עליו מורי הרב זצ"ל ביבי"א (ח"ח אר"ח סי' ה' ריש אות ד'). ואולם במכ"ל שם פליג עליו.

מא. ע' בשו"ע (אר"ח סי' ר"ט סע' ג') שכתב "כל הברכות אם נסתפק אם בירך או לאו, אינו מברך לא בתחלה ולא בסוף, חוץ מברכת המזון מפני שהיא של תורה". ומקור דבריו הוא מדברי הרמב"ם (ברכות פ"ח הי"ב). וע' בשו"ת יבי"א (ח"ח אר"ח סי' ה' בהערה), וע"ע בילקוט יוסף (תשס"ד, פסוקי דזמרה וק"ש, סימן מ"ז סע' ב' מעמ' ס' עד עמ' ע"ה), וע"ע בהערת המהדיר לברכ"י (סי' מ"ז הערה ח'). ואכמ"ל.

(דלא הוי "הפסק גדול" כדכתב הפמ"ג, או מהטעמים האחרים שביארנו), עדיין יש ספק אם כשישן בלילה או אפילו בספק לילה שינת קבע על מיטתו, אפילו זמן מועט מאד, אכתי יש לצרף גם השינה שישן ביום, ומכח הזמן שישן ביום, הוי שינת קבע גם לגבי הלילה. וא"כ היכא דיש ס"ס לברך, ורוה"פ וכן עיקר הדין והסברא מורים לברך, ודאי דמהני ס"ס^{מב}, בפרט שדעת רוה"פ דברכות התורה מדאורייתא, בזה נראה דלכו"ע מהני ס"ס בברכות (ע' היטב בתה"ד סי' ל"ז).

הן אמת דלטעם הפמ"ג שכתב דבעי בריה חדשה כדי לברך, נראה לכאורה דאין לברך בנד"ד, דהא הישן כמה דקות בבין השמשות (ואף בצירוף השינת קבע ביום) נראה שאין לו בריה חדשה, וכבר כתבנו שכן נראה דעת הרב מחצה"ש. מ"מ נ"ל דמאחר דקי"ל דהישן שינת קבע בלילה וקם בעוד לילה, מברך, ואף אם דעתו לשוב ולישון שוב באותו הלילה, אם יקום שוב בלילה, יברך שוב, וכ"כ מרן החיד"א בברכ"מ^{מג}, א"כ חזינן דיש לברך אף כשאין בריה חדשה, דהא הקם בלילה וחוזר

מב. בס"ד יש לי כמה ראיות לזה, ואכמ"ל. ואח"כ ראיתי בשו"ת יבי"א (ח"ח או"ח סי' ה' ריש אות ג') שכתב "ותבט עיני בשו"ת שואל ונשאל (חלק ב' סימן ל"ט) וכו', ולכאורה יש להעיר על זה, דהא בנידון דידן הוי ספק ספיקא, שמא הלכה כהפוסקים דסבירא להו שכל שישן שינת קבע בלילה הוי הפסק וצריך לחזור ולברך בבוקר, וכמ"ש הפר"ח וסיעתו, ואת"ל שהלכה כדברי המקובלים דחשיב כישן ביום, שמא הלכה כדברי האומרים שאפילו שינת קבע ביום הויא הפסק וצריך לחזור ולברך. ושור"ר בשו"ת שואל ונשאל חלק ו' (תאו"ח סימן ג') שהניף ידו שנית, וכתב דהכא לא מהני ספק ספיקא, דקי"ל כדברי האומרים דלא מהני ס"ס בברכות. ע"ש. ואי משום הא לא איריא, דשאני הכא דרובא דרבוותא ס"ל דברכת התורה מדאורייתא ע"כ. ובס"ד זה כדברינו. ועוד עיי"ש ביבי"א (לקראת סוף אות ג') במה שהעיר ע"ד השואל ונשאל. וע"ע ביבי"א (ח"ט או"ח סי' צ"א עמ' קס"ב אות ג'). שור"ר כן בנד"ד ביביע אומר הנ"ל (ח"ח או"ח ס"ס ה') מהדר"ב, שכע"ז כתב שם בגליון בגליונות ומילואים שם (הערה ג'), עיי"ש.

מג. "הקם באשמורת ולומד וחוזר לישון על מיטתו שנת קבע, כשקם בראשונה יברך ברכת התורה, ולא יברך שאר ברכות, וכשיקום שנית יברך כל הברכות וגם ברכות התורה, כיון שישן שנת קבע". ברכ"י (סק"ה), ועיי"ש. וכ"ד הפר"ח (ריש סי' מ"ו, ובסי' מ"ז ס"ק י"ג). וע' בשו"ת משכנות יעקב (מקל"ן, סימן ס"ה). וכן הסיק בשו"ת יבי"א (ח"ח או"ח סי' ה' אות ב'). וכתב שם "ולאפוקי ממה שכתב בערוך השלחן סימן מ"ז ס"ע כ"ג, שהקם קודם חצות הלילה, ודעתו לחזור ולישון, לא יברך ברכה"ת על לימודו, אלא יברך בקומו שנית בבוקר, ואם קם אחר חצות יברך ברכה"ת, שכן נראה מדברי המקובלים שאחר חצות נחשב כיום, אבל אם אין דעתו לחזור ולישון עוד, אז מברך גם בקומו קודם חצות. עכ"ד. ומי כהחכם היודע פשר דבר, ואנא לא ידענא מנין לו חילוקים אלו שלא נתבארו בפוסקים. והעיקר כמ"ש שגם

אח"כ לישן שוב, מסתבר שאין לו בריה חדשה תרי זימני, וכבר כתב כן הפמ"ג (בא"א ס"ק י"ב) "פעם אחת נעשה בריה חדשה לא ב' פעמים", ורק הישן בלילה וקם בבוקר, לו יש בריה חדשה, א"כ חזינן דלא קפדינן בטעם בריה חדשה, ולכן י"ל דיש לברך בנד"ד.

וראיתי למרן מורי הרב זצ"ל בשו"ת יביע אומר (ח"ח או"ח סי' ה' אות ה' לקראת סוף ההערה) שכתב וז"ל "ושור" אח"כ להרב המגיה בספר יקהל שלמה שחלק על הרב המחבר בזה, והעלה שאין חילוק בין קודם חצות לאחר חצות, ולעולם צריך לברך ברכה"ת כל שישן שינת קבע על מטתו בלילה. ושוב מצא כן בכסא אליהו הנ"ל והנאהו. אלא שיש עצה בנידונו שעדיין לא התפלל ערבית, לכוין לצאת ידי ברכות התורה בברכת אהבה רבה של ערבית, שהיא פוטרתו מברכות התורה, כמבואר בפוסקים (וע' בשו"ת יביע אומר ח"ה סי' ו' אות ד', ובשו"ת יחווה דעת ח"ד סי' ה'). אבל אם כבר התפלל ערבית וקם משנתו קודם חצות ללמוד, חייב לברך

ברכות התורה ע"ש. וסיים על זה היב"א "ודבריו נכונים" עכ"ל.

גם הגאון שד"ח בשו"ת מכתב לחזקיהו (או"ח סי' ד' דף כ"ג ע"א ד"ה ומעתה, ובדף כ"ג ע"ב ד"ה אמור, ובד"ה והן) כתב כן לדינא. ומה שבסו"ד (דף כ"ה ע"א ד"ה העולה) כתב דאם קם קודם חצות לא יברך שום ברכה עד חצות אלא יהרהר בד"ת, ורק בחצות יברך, עיי"ש. ברור דכ"ז אינו מדינא כלל, וכמבואר בדבריו שציינתי לעיל, דמדינא יש לברך ברכות התורה בלי שום פקפוק, ורק כדי לצאת י"ח הרב ש"צ בדעת הרש"ש דיש לברך כל הברכות כולם (היינו ברכות השחר וברכות התורה) "על הסדר דווקא בלי שום פירווד ביניהם כלל", רק לכן מהיות טוב שימתין עם ברכות התורה עד חצות ואז יברך הכל, ובינתיים ילמד בהרהור. אך מדינא א"צ בזה כלל. וראה היטב שם (דף כ"ג ע"ב בד"ה והן). וכ"מ דעת גאון עוזנו הרב בן איש חי (וישב אות י"ג) עיי"ש היטב. וז"ב.

ואחר כותבי כל הנ"ל, הראני ידי"נ הרב דביר זעפרני שליט"א, מש"כ

הקם קודם חצות ללמוד צריך לברך ברכה"ת קודם לימודו, כיון ששינת קבע על מטתו היא הפסק" ע"כ. ועיי"ש ביבי"א גם בחלק ט או"ח סי' צ"א עמ' קס"ב אות ג'). אולם המשנ"ב (בס"ק כ"ט) כתב "ואף אם חזר וישן אח"כ שינת קבע קודם אור היום או ביום א"צ לחזור ולברך כי מסתמא דעתו של אדם לפטור בברכה זו עד שינת הלילה שאחריו. וכ"ז לפי הי"א שבסע'; י"א, אבל לפי מה שכתבנו שם דאף בשינת קבע ביום המברך לא הפסיד, כ"ש בזה שהיה ישן שינת קבע קודם אור היום, דהמברך לא הפסיד" ע"כ. וע"ע בילקוט יוסף (תשס"ד, פסוקי דזמרה וק"ש, סימן מ"ז סע' כ"ח עמ' קי"ד והלאה).

ועלהו לא יכול (סי' מ"ז) בזה"ל, גם אם ישן מקצת מהחצי שעה ביום ומקצת בלילה, יכול לברך עכ"ל. ולענ"ד גם להיפך, אם ישן מקצת מחצי שעה בלילה ומקצת ביום יברך, כנלענ"ד להלכה למעשה" עכ"ל הבאר שרים. ואתה תחזה שבס"ד עיקר דברי לעיל הם ממש כדבריו, דכל כה"ג שאין בו מנהג, מורינו לברך^{מד}.

ובאשי ישראל שם כתב וז"ל "כתב בספר הליכות שלמה^{מה} (פ"ו סע' א') בשם הגרש"ז אורבך זצ"ל וכו', דגם אם ישן מקצת מהחצי שעה ביום ומקצת בלילה, יכול לברך" ע"כ. וע"ע בספר פניני תפילה (עמ' מ"ג) בשם הגריש"א. ואמנם לכאורה עדיין יש מקום לחלק בין נד"ד לנידון ההליכות שלמה, דהתם מיירי שישן בזמן שהוא לילה ודאי, ואילו נד"ד הוא בזמן בין השמשות שהוא רק ספק לילה. אמנם גם אם כן הוא, מ"מ לפי כל האמור אין לחלק בזה^{מו}.

בשו"ת באר שרים (ח"ה סי' ע"ב אות ג'), ושם נשאל באם ישן שינת קבע (שיעור חצי שעה לדעתו, עיי"ש) שמחציתה התחיל בלילה, כגון רבע שעה בלילה ורבע שעה ביום, האם הוא הפסק וחייב בברכת התורה, כיון דהתחיל שינתו בלילה, או לא. והשיב וז"ל "גם במקור חיים (מ"ז אות י"א) כתב ונ"ל דגם האגור דס"ל דלא הוא הפסק, לא מיירי רק בשינת צהרים שאדם שוכב כשעה במלבושיו, משא"כ כשפשט מלבושיו ושכב ערום שתיים ושלוש שעות, מודה דמברך, וגם הב"י הבין כך, שהרי כתב בשו"ע וכן נהגו, ש"מ דבדבר הרגיל מיירי, דאם פושט מלבושיו דבר שאינו רגיל הוא ולא שייך מנהג, עיי"ש. ולפי"ז באם פשט מלבושיו וישן שינת קבע מחצית בלילה ומחצית ביום, לא שייך בזה המנהג דנהגו שלא לברך, כי גם זה אינו רגיל ודו"ק וכו'. ומצאתי בספר אשי ישראל (פ"ו הערה ס"ו) שהביא מספר

מד. וסמוך לחתימה ראיתי בשו"ת מכ"ל (שם, דף כ' ע"א ד"ה ואשר) שכתב וז"ל "ואשר נסתפקו וכו', בעניין מי שהשכיב עצמו לישן מסוף היום וישן גם בלילה ב' או ג' שעות, אי מברך ברות התורה או לא, דשמא שדינן ליה בתר התחלת השינה ושל פיתור היא כמבואר בשאלה, לע"ד הדבר פשוט דאין לחלק בהכי כלל, דאעיקר גם בשינת יום לדינא קי"ל דצריך לברך, אי לאו דמנהג אבותינו בידינו שלא לברך, ובכה"ג לא נהגו. ופשוט דחשיב הפסק וצריך לברך" עכ"ל. הנה כי כן זכינו לכיון אליו ביסוד סברתו. ואמנם הוא ז"ל מיירי בישן ב' או ג' שעות בתחילת הלילה, ואין ראיה לנד"ד, מ"מ עיקר סברתו כתב כתבנו.

מה. לא מצאתי שמביא שם מספר ועלהו לא יכול (כפי שכתב הבאר שרים), רק מספר הליכות שלמה.

מו. ואחר ראיתי באשל אברהם (בוטשאטש, סי' מ"ז על מג"א ס"ק י"ב) שכתב "עוד מצאתי כתבתי בסמוך אודות ברכה"ת הקדושה אחר שינת ארעי בתחילת הלילה. אך נראה שאין לברת

ונראה, דמי שיודע שישן שינת קבע ביום, אע"ג דהמנהג הוא שאין לברך, מ"מ מי שירצה לכיין בהדיא בדעתו כשמברך ברכות התורה בבוקר שלא לפטור אלא עד שישן שינת קבע ביום, שפיר למעבד הכי לכתחילה, וכשיקום יברך שוב בשופי אליבא דכו"ע, ואין לחוש בזה כלל משום גורם ברכה שאינה צריכה.

ואף מי שלא כיון כן, אם ישן ביום וקם כמה דקות לאחר השקיעה, יברך בשם ומלכות כל ברכות התורה. והנראה לענ"ד כתבתי, וצור יורנו נפלאות מתורתו. ואולם איני מורה לברך, עד שישנים איתי למעשה מורה הוראה מובהק. ומורי הגאון הרב הארחותיך למדני שליט"א כתב אלי בזה.

ברם לקושטא דמילתא נ"ל דהא ליחא, דהא כתב שם בהליכות שלמה דשיעור שינת קבע הוא חצי שעה, וא"כ מיירי דהלך לישון רבע שעה קודם השקיעה, וישן גם רבע שעה אחר השקיעה, סה"כ חצי שעה. והנה ידוע דרבע שעה אחר השקיעה הוא עדיין זמן ביה"ש, ואינו לילה ודאי, ואעפ"כ כתב הרב הליכות שלמה דחשיב שינת קבע. ומחורתא כדשנינן מעיקרא, דאף דזמן ביה"ש שהוא רק ספק לילה, עדיין הוא מצטרף שפיר לזמן שינת היום וכמבואר. ואף דשם מיירי שישן רבע שעה בבין השמשות, ובנד"ד מירי שישן רק כמה דקות, מ"מ ברור לי שלדינא אין לחלק בזה וכאמור.

בתחילת הלילה בשם ומלכות, רק בנוסח רחמנא כנ"ל במקומות רבים, כי גם שע"י שינה יש הפסק הלילה מהיום ושייך בכל יום תן לו מעין ברכותיו, מ"מ שינת ארעי אולי אינה הפסק כ"כ. גם מצד שינה שאינה כפי רגילותו תמיד, י"ל שאין לברך ע"י זה, כי מסתמא היה כוונתו בהברכות עד קומו משינה שהוא רגיל בה בכל הלילות עכ"ל. ואינו עניין לנד"ד, דהוא מיירי שישן שינת ארעי, ואנן הלא עסקינן שישן שינת קבע ביום ומעט בלילה.